

1 SISUKOKKUVÕTE

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §3 lõige 2 alusel algatas Keskkonnaministeerium ÜF tehnilise abi projekti 2003/EE/16/P/PA/012 “Vooluveekogude ökoloogilise kvaliteedi parandamine” Pärnu jõel paiknevatele Sindi, Kurgja, Jändja ja Türi-Särevere paisudele kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise 24. aprilli 2006. a keskkonnaministri käskkirjaga nr 504.

Käesoleva keskkonnamõju arendaja, otsustaja ja järelvalvaja on EV Keskkonnaministeerium. Ekspertgrupp juhib AS Maves eksperdid Peeter Kais ja Silver Riige.

Kavandatava tegevuse eesmärgiks on Pärnu jõe ökoloogilise kvaliteedi parandamine ning EL Veepoliitika raamdirektiivi kriteeriumite järgi *hea* seisundi saavutamine.

Kavandatav tegevus toimub Pärnu maakonnas Sindi linna ja Sauga valla piiril paikneval Sindi paisul, Vändra vallas Kurgja külas oleval Kurgja paisul, Järva maakonnas Türi vallas Jändja külas asuval Jändja paisul ja Türi linna lõunaosas paikneval Türi-Särevere paisul.

Pärnu jõgi algab Roosna-Alliku allikajärvest ja suubub Pärnu lahte, jõe pikkus on 144 km ja tiheda jõgedevõrguga valgala 6920 km². Pärnu jõel on läbi aegade olnud mitmeid paise. Käesolevaks ajaks on enamus neist lagunened karestikeks ning ei kujuta endast kaladele rändetakistust. Kaladele ületamatuteks takistusteks on Sindi, Kurgja, Jändja ja Tarbja paisud. Karestikuks lagunened Türi-Särevere pais on rändetakistuseks väiksema ujumisvõimega kaladele.

Pärnu jõe aasta keskmine vooluhulk Sindi paisu ristlõikes on 51 m³/s, Kurgja paisu ristlõikes 12,0 m³/s, Jändja paisu ristlõikes 7,9 m³/s, ja Türi paisu ristlõikes 5,5 m³/s. Kalastiku liigirikkuselt on Pärnu jõgi Eestis Narva jõe järel 2-3 kohal (koos Emajõega). Pärnu jõgikonnas on teada 33 kalaliigi ja 3 sõõrsuuliigi esinemine. Jõe kalavarudele on oluliseks probleemiks jõel olevad paisud, kõige olulisem negatiivne mõju on seejuures Sindi paisul, mis asub 14 km kaugusel jõe suudmest.

Lähtudes EL Veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) põhimõtetest, on Pärnu jõe kalastiku praegune seisund hinnatud järgmiselt:

- Jõe suudmest kuni Sindi paisuni – seisund *hea*;
- Sindi paisust ülesvoolu – seisund *kesine*;

Jõe kalastiku *hea* seisundi saavutamist ülalpool Sindi paisu takistavad jõel olevad rändetõkked. Sindi tammist ülevoolu puuduvad kõik siirdekalad (jõesilm, lõhe, meriforell, siirdesiig, vimb, angerjas). Sindi, samuti Kurgja ja Jändja paisu tõttu on jões madal ka mõnede teiste tüübispetsiifiliste liikide arvukus (teib, säinas, latikas). Jändja pais on kujunenud levikutõkkeks mõnede liikidele (viidikas, tippviidikas, rünt, hink).

Jõe vee keemiline seisund on valdavalt *hea*.

Pärnu jõe jäänud Eesti kõige ulatuslikum vooluveekogudel olev Natura ala — Pärnu jõe loodusala. Loodusala pikkus on 120 km, pindala 700 ha. Kaitseväärtusteks looduslal on jõgi kui elupaik (EL Loodusdirektiivi tüüp 3260), kaladest jõesilm, lõhe, võldas ja hink, veeselgrootest paksukojaline jõekarp ja rohe-vesihobu, vee-eluviisiga imetajatest saarmas ning vee-elupaikadega seotud lindudest jäähind.

Peamiseks negatiivseks mõjuteguriks loodusala kaitseväärtustele on Sindi pais. Selle tõttu puuduvad lõhe ja jõesilm valdavas osas loodusalast ning näiteks lõhe asurkonna säilimine Pärnu jõe looduslal (tegemist on ainsa asurkonnaga terves Lääne-Eestis) on Sindi paisu tõttu otseselt ohustatud. Uue suure veetarbega hüdroelektrijaama rajamine Sindi paisu juurde, sellega paratamatult kaasnev jõepõhja ja jõe vooluosade ulatuslik muutmine ja ümberkujundamine hüdroelektrijaama ümbruses ning hilisem pidev hüdroloogilise režiimi häirimine läheb loodusala kaitsenõuetega kindlasti otsesesse vastuollu. Halvimal juhul võib see põhjustada Pärnu jõe loodusliku lõheasurkonna hävimise.

Pärnu jõe praegust väärtust kutselise kalapüügi seisukohalt on siirdekalade osas hinnatud 1,3 milj. kroonile aastas ja harrastusliku kalapüügi seisukohalt 1,1 milj. kroonile aastas. Rändetakistuste kaotamisel võiks kutselise kalapüügi väärtus siirdekalade osas suurenda hinnanguliselt 7 milj. kroonini aastas, harrastusliku kalapüügi väärtus kuni 30 milj. kroonini aastas. Käeoleva töö hinnangu alusel on paisude poolt siirdekalade (lõhe, meriforell, siirdesiig, vimb, jõesilm) varudele põhjustatud kahju kuni 35 milj. krooni aastas.

Rändetakistuste poolt tekitatavat kahju kaitsealustele ja looduslal kaitstavatele kalaliikidele pole meetodiliste raskuste tõttu hinnatud.

Oluliste keskkonnamõjude kontrollimisel vaadeldi kõigepealt vastavust EL Veepoliitika raamdirektiivi nõuetele (projekti peaeasmärgile — vooluveekogu hea seisundi saavutamine), seejärel hinnati vastavust Eesti õigusaktidele ning planeeringutele ja arengukavadele. Nimetatud vastavuste alusel toimus kavandatava tegevuse variantide esimene hindamisetapp.

Seejärel hinnati kõigi variantide puhul veel järgmisi võimalikke keskkonnamõjusid:

- Pärnu jõe hüdro-morfoloogilisele kvaliteedile,
- Pärnu jõe vee kvaliteedile,
- Pärnu jõe Natura 2000 loodusalade kaitseväärtuste ja ala terviklikkuse säilitamisele,
- mõju kaitsealadele ja kaitsealustele liikidele,
- maastikule (pinnasele ja jõe kallastele),
- sotsiaalsele elukeskkonnale,
- maakasutusele,
- paisu mõjupiirkonna kinnistutele,
- kultuurilisele pärandile,
- negatiivsete mõjude leevendamise vajadust ja võimalusi.

Sindi paisul vaadeldi kavandatava tegevuse järgmisi variante.

Variant 1 – Sindi paisu omaniku AS Maru poolt kavandatav tegevus – hüdroelektrijaama ja looduslikku tüüpi kalapääsu rajamine paremale kaldale. Arvestatakse hüdroelektrijaama arendajale väljastatud vee erikasutusloa tingimusi.

Variant 2 – Kalapääsud mõlemal kaldal. Jõe paremale kaldale paisu otsa juurde rajatakse möödaviikpääs ja rekonstrueeritakse vasakul kaldal paiknev olemasolev kamberkalapääs.

Variant 3 – Paisu eemaldamine ja karestiku rajamine. Lammutatakse paisu betoonist ülakonstruktsioonid ja jõesängi kujundatakse karestik. Paisjärv likvideerub. Variandi

rakendamine eeldab paisu väljaostmist omanikult. Võimalikud probleemid on kohaliku omavalitsuse ja kohalike inimeste vastuseis.

Variant 4 – Kalarambi rajamine. Paisust eemaldatakse 50 m pikkune lõik ja paisust ülesvoolu rajatakse tugimüüride vahele kruusaga tihendatud kivipuistmaterjalist kalaramp.

Variant 5 – Vasakul kaldal paikneva hüdroelektrijaama taastamine ja looduslähedase kalapääsu rajamine mõlemale kaldale.

Variant 6 – Hüdroelektrijaama rajamine paremale kaldale ja vasakul kaldal paikneva hüdroelektrijaama taastamine ning looduslähedase kalapääsu rajamine mõlemale kaldale.

Variant 7 – Looduslähedased kalapääsud mõlemal kaldal.

Variant 0 – Kavandatavat tegevust ei toimu.

Projekti eesmärged täidavad täielikult eelistatud variandid 3 ja 4, mõõndustega variant 7.

Variant 3 juures on probleemiks mittevastavus Sindi linna arengukavale ja üldplaneeringule. Variandi 2, eriti aga variantide 1, 5 ja 6 puhul on tõenäoline, et projekti eesmärgid jäävad täitmata. Nendel juhtudel jääb peaesmärgiks elektri tootmine Sindi tammil. Keskkonnakahjud tuleb korvata kasusaajate poolt.

Kurgja paisul vaadeldi kavandatava tegevuse järgmisi variante.

Variant 1 – Olemasoleva veetaseme säilitamine, kalapääsuks kärestiku rajamine jõe sängi.

Variant 2 - Olemasoleva veetaseme säilitamine, kärestikulise möödaviikpääsu (kanali) rajamine jõe paremale kaldale ning jalakäijate sild üle kanali paisule.

Variant 0 – Kavandatavat tegevust ei toimu.

Õigusaktide nõuetele ja projekti eesmärkidele vastavad variandid 1 ja 2, **eelistatud alternatiiviks on variant 1.**

Jändja paisul vaadeldi kavandatava tegevuse järgmisi variante.

Variant 1 – Olemasoleva veetaseme säilitamine, ca 120 m pikkuse kalapääsu rajamine jõe paremale kaldale.

Variant 2 - Olemasoleva veetaseme säilitamine, paisule kalarambi ja kuni 120 m pikkuse kärestiku või jätkuva kalarambi rajamine jõe sängi kalapääsuks.

Variant 3 – Paisu osaline lammutamine, loodusilmelise kärestiku rajamine koos kalade kudekohtadega.

Variant 0 – Kavandatavat tegevust ei toimu.

Õigusaktide nõuetele ja projekti eesmärkidele vastavad variandid 1, 2 ja 3. **Eelistatud variandiks on variant 3.**

Türi-Särevere paisul vaadeldi kavandatava tegevuse järgmisi variante.

Variant 1 – Kalapääsu rajamine jõesängis asuva kolmest kuni 0,5 m kõrguse paisukünnisest kahe äärmise (s.o vasak ja paremkalda all) lammutamisega ja kärestikuks kujundamise teel. Pikkus 2x30 m.

Variant 0 – Kavandatavat tegevust ei toimu.

Õigusaktide nõuetele ja projekti eesmärkidele vastab variant 1.